

М. С. Поліщук

*Краєзнавець, м. Брусилів***«УКРАЇНЬСЬКА АНТИУКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА»... В УКРАЇНІ**

У статті висвітлюється багатовікова бездержавність українського народу і її негативний, паралізуючий вплив на духовність українців, зокрема, на стан національної системи освіти. Також показано процес відродження рідної школи за умов незалежності України упродовж сімнадцяти років.

Ключові слова: бездержавність нації, національна освіта, національне виховання, українська мова, антиукраїнська школа, рідна школа.

Перегортаючи сторінки історії України, ми спостерігаємо в них героїчне і трагічне минуле українського народу. Найбільш трагічною сторінкою є бездержавність української нації, яка тривала якихось 750 років. Створена українцями десь в VI-VII ст. українська держава під назвою Київська Русь, проіснувавши кілька століть, припинила своє існування наприкінці XII ст. Правда, українська державність мала своє продовження ще протягом 150 років в Галицько-Волинській державі. Але в 1349 р. Галичину захопила Польща, а Волинь опинилась в складі Литви. Пізніше, в 1772 р. Галичиною заволоділа Австро-Угорська імперія, а після її розпаду в 1918 р. ця українська земля знову перейшла до Польщі. З 1939 р. західноукраїнські землі відійшли до радянської імперії (СРСР).

19 грудня 1240 р. татаро-монгольська орда на чолі з ханом Батием захопила Київ — колишній центр Київської Русі, і понад ціле століття українські землі перебували під пануванням ординців. У 1362 р. Київ був захоплений Великим Литовським князівством, а згодом і вся Наддніпрянська Україна опинилась під владою цього князівства. Внаслідок Люблінської унії 1569 р. Польща і Литва об'єдналися в одну державу — Річ Посполиту, і Наддніпрянська Україна відійшла до Польщі. Українське населення піддавалось колонізації та окатоличенню. І лише в результаті переможної національно-визвольної війни українського народу під керівництвом Богдана Хмельницького в 1648-1654 рр. польське панування було скинуто.

Проте Польща і далі прагнула поновити свою владу на українських землях, а тому Хмельницький шукав підтримки у сусідніх держав. Вибір впав на Московську державу, і в 1654 р. на Переяславській старшинській раді Україну було приєднано до Московської держави. Деякі дослідники, як, наприклад, В.Липинський, вважають цю угоду між Україною і Московською державою військовим союзом двох держав, спрямований проти Польщі [1, с.154].

Уже через рік, в 1656 р. у м. Вільно московський уряд уклав з Польщею перемир'я, порушивши таким чином Переяславську угоду 1654 р. Гетьман Б.Хмельницький був обурений цим вчинком Москви. Після Переяславської старшинської ради 1654 р. Московська дер-

жава розпочала військову окупацію України, розміщуючи воєвод з московським військом у містах України. Число міст з гарнізонами цих військ весь час збільшувалось [2].

Приєднання України до московської держави царизм трактував як повернення Москві її колишніх земельних володінь часів Київської Русі. До речі, на початку XVI ст. московський цар Іван III оголосив про виняткове право московитів на землі Київської Русі. І в той же час Московщина присвоїла собі прайм'я української держави — Русь.

Смертельна небезпека нависла над Україною, адже режим, накинтий Москвою, загрожував Україні втратою української державності і новим поневоленням українського народу. Тому Богдан Хмельницький розірвав підданство України Москві. Україна вийшла з цього підданства, і в той же час гетьман Запорозького Війська Б.Хмельницький відновив васальну залежність України від Османської імперії [3]. Проти Московської держави вибухнули народні повстання і військові дії, оголошені гетьманами Іваном Виговським, Юрієм Хмельницьким, Павлом Тетерею, Петром Дорошенком, Іваном Брюховецьким, Іваном Мазепою, Пилипом Орликом. А тим часом Москва разом з Польщею вчинила два поділи України: в 1667 р. (Андрухівський мирний договір) і в 1686 р. (Вічний мир), за якими Московська держава оволоділа Лівобережною Україною, а Правобережна Україна відійшла до Польщі. Довготривала боротьба волелюбного українського народу за свою державність зазнала поразки. Московські царі розпочали поступове нищення української державності. Особливо жорстоко придушували українство цар Петро I та цариця Катерина II. Їх діяльність гнівно засуджує Т.Г.Шевченко:

*... Це той перший, що розтинав
Нашу Україну
А вторая доконала
Вдову сиротину.
Кати! Кати! людодіди! [4, с.206]*

Свою політику російське самодержавство спрямовувало на цілковиту асиміляцію та русифікацію українців і злиття їх з російським народом. Отже, йшлося про знищення української нації. Царизм прагнув зламати вільнолюбний дух українського народу, приборкати його національну гордість, зруйнувати українську національну ментальність.

Царизм ліквідував збройні сили України — українське козацьке військо, Запорозьку Січ, зруйнував Українську державу, знищив автономну Українську Православну Церкву, запровадив кріпацтво. Таким чином Україна перетворилася в провінцію Російської імперії, в її колонію. Україна перестала існувати на політичній карті світу як окрема держава.

В глибоко патріотичному поетичному творі «Стоїть в селі Суботові» Т.Г.Шевченко досить негативно оцінив союз України з Московською державою, адже це призвело до втрати державності України:

*Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока.
Ото церков Богданова.
Там-то він молився,
Щоб москаль добром і лихом
З козаком ділився.
Мир душі твоєї, Богдане!
Не так воно стало;
Москалики, що заздріли,
То все очухрали.
... Отак-то, Богдане!
Занапастив еси вбогу
Сироту Україну!
За те ж тобі така й дяка.*

*Церков-домовину
Нема кому полагодить!!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила!
Байстрюки Єкатерины
Сараною сіли.
Отаке-то, Зіновію,
Олексіїв друже!
Ти все оддав приятелям,
А їм і байдуже.
Кажуть, бачиш, що все то те
Таки й було наше,
Що вони тільки наймали
Татарам на нашу
Та полякам... [5].*

Українське козацтво, яке раніше відважно боролось за волю своєї Батьківщини, самовіддано захищало рідну землю від ворогів, відтепер насильно залучалося до московського війська і примушувалося брати участь в завойовницьких війнах, які провадила Москва з метою захоплення чужих земель і підкорення інших народів. Так, лише в XVII ст. Росія вела 17 війн, а в XIX ст. 15 війн за розширення кордонів імперії. Від XV ст. до кінця XIX ст. Росія щодня здобувала 130 кв.м. чужої території [6].

З метою зруйнувати українську націю царська влада всіляко вживала заходів до заохочення змішаних шлюбів. Московський уряд рекомендував «*гетьману и старшине народ малороссийский всякими мерами и способы с великороссийским народом соединить и в неразрывное и крепкое согласие приводит супружеством и иным поведением, — чтоб никто голосов таких не испушал, что Малороссийский край гетьманского regimentу, а отзывались бы везде единогласно их царского величества самодержавной державы гетьман и старшина, народ малороссийский обще с великороссийским народом*» [7, с.229, 230]. Ці асиміляційні процеси набирали з часом все більше і більше загрозливих розмірів. Ось чому український поет Т.Г.Шевченко негативно ставився до процесу асиміляції українців і закликає:

*Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі чужі люди... [8, с.22]*

Особливо жорстко царизм проводив нищення української культури. Нищення культурних і духовних цінностей української нації та насадження російської культури в Україні призводило до деморалізації провідних верств українського суспільства. Занепадала національна свідомість, поширювався комплекс меншовартості українців, їх історичної вторинності, уявлення про нездатність і неспроможність українців створити свою державність. Серед українського сусп-

пільства занепадала історична пам'ять, українські провідні верстви населення відмовлялися від рідної мови, всіляко цуралися її.

Щоб схилити на свій бік провідні верстви українського суспільства, царські власті здійснювали цілий ряд заохочувальних заходів, зокрема, зрівняння їх з московським дворянством в правах, заохочування до військових і цивільних чинів, надання казенного жалування, різних посад в урядових установах. Українська інтелігенція покидала свій народ, тікала в Петербург та інші міста імперії у пошуках чиновницьких посад, ставала байдужою до долі свого народу, нехтувала рідною культурою, мовою. Цих інтелігентів висміяв Т.Г.Шевченко у своєму поетичному творі «Сон («У всякого своя доля»»):

*От і братія синнула
У сенат писати
Та підписувать — та драти
І з батька, і брата.
А меж ними і землячки
Де-де проглядають.
По-московській так і ріжуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку
Цвенькать не навчили
По-німецькій, — а то тепер
І кисни в чорних!*

*П'явки! п'явки! може, батько
Остатню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови.
Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом политі.
Московською блекотою
В німецьких теплицях
Заглушені!.. Плач, Україно!
Бездітна вдовице [9, с.208].*

Царизм здійснював образливу, брутальну й цинічну політику щодо українців, забороняючи українську мову в Україні. Заборони була піддана й українська література, театр тощо. Такі заборонні акти містилися у сумнозвісному Валуєвському циркулярі (1863 р.), Емському указі (1876 р.), царському указі (1881 р.) та в багатьох інших.

Український народ перебував у безпросвітній темряві, серед народу панувала неписьменність. Такий стан в царині освіти задовольняв правлячу верхівку в країні. Цариця Катерина II заявила, що темним народом легше управляти. В Україні не було своєї рідної національної школи, натомість насаджувалася російська школа, з якої виганялося все українське. У цій школі панувала російська мова, що ж до української мови, то вона «виганялася зі школи як яка-небудь чума» [10, с.79]. У російській школі також заборонялась як навчальний предмет українська література. Але, до речі, література періоду існування Київської Русі була вирвана із єдиної сукупної спадщини української літератури і включалась до російської літератури. З цього приводу обурювався класик української літератури, педагог І.С.Нечуй-Левицький у своїй праці «Сьогочасне літературне прямування...» [11], піддаючи нищівній критиці російських науковців: «... Нову українську літературу, писану по-українському: Котляревського, Квітку, Куліша, Костомарова, Шевченка, Вовчка, Стороженка — вони зовсім уже не приймають в свої «Руські історії». Коли не приймаєтє Самовидця, Квітку, Шевченка, то нащо берете собі Нестора, Володимира Мономаха, «Слово о полку Ігоревім»?» [11, с.2, 30]. І далі, характеризуючи виховне

значення російської літератури (а І.С.Нечуй-Левицький пропрацював викладачем російської мови і літератури якихось 25 років і мав свою думку з цього питання) він підкреслював, що *«великоруська література для України має вартість тільки одкидну, а не накладну... Ще менше, ніж для України, годиться великоруська література для Польщі, для Чехії та для словаків і хорватів»* [12, с.15, 25].

Російські письменники, за невеликим винятком, були ідеологічним знаряддям імперської влади, вони освітували імперію і таким чином зраджували високі ідеали свободи та гуманізму. О.С.Пушкін, насамперед, будучи співцем імперії, оспівав завойовницькі походи російських військ, які захоплювали чужі землі і підкорювали інші народи. Це його відомий вислів: «Смирись Кавказ, идет Ермолов». Інший класик російської літератури М.Ю.Лермонтов брав безпосередню участь у війні за підкорення Кавказу, і його враження від події цієї війни лягли на сторінки окремих творів. Як і Пушкін, Лермонтов оспівував загарбницькі війни московських царів:

*Какие степи, горы и моря
Оружью словян сопротивлялись?
И где вельню русского царя
Измена и вражда не покорялись?
Смирись, черкес, и Запад, и Восток
Быть может скоро твой раздельный рок.*

[Лермонтов М.Ю. Сочинения. — Т.3. — С.200-201.]

Також було заборонено в російських школах в Україні вивчати як навчальний предмет історію України. Замість неї вивчалася історія Росії, в якій перекручувалися і фальсифікувалися факти та події. Це була, по суті, історія діяльності царів, князів, історія загарбницьких воєн, які провадила Російська імперія. В підручники з історії Росії, яка вивчалася в школах, включена була історія українського народу періоду Київської Русі. Москва привласнила собі цей період історії України і вважає й донині київських князів, як-от Володимира Великого, Володимира Мономаха, Ярослава Мудрого та інших, своїми, російськими.

Не вивчалася у школі географія України, українознавство, заборонено було співати українських пісень. Як не смішно, а навіть молитися до Бога рідною мовою школярам було заборонено. Адже Закон Божий як навчальний предмет священик викладав російською мовою в школі, а в церкві, куди вчителі приводили дітей на богослужіння, лунали церковнослов'янська і російська мови.

Отже, як бачимо, школа, яка існувала в Україні, здійснювала політику русифікації молодого підрастаючого покоління українського народу. Вона була знаряддям духовного поневолення. Школа прагнула виховати слухняних прислужників імперської влади із школярів, намагалася зробити їх безбатченками, манкуртами, яничарами, які були б байдужими до всього українського. Шкільна молодь насильно піддавалась денационалізації. Міністерство народної освіти було насправді міністерством народного затемнення, бо й справді воно зать-

марювало розум шкільної молоді. Система народної освіти, накинена царизмом українському народові, була антинародною, ворожою.

У період національно-визвольних змагань українського народу в 1917-1920 рр. було проголошено Українську Народну Республіку. Поряд з процесом утворення й утвердження української державності проводилося реформування шкільної освіти — початкової, середньої та вищої, яке започаткував міністр народної освіти Іван Стешенко, а продовжив його вже пізніше, в період діяльності Уряду Директорії Української Народної Республіки, Іван Огієнко. За час свого перебування на посаді міністра освіти (6 січня — 9 квітня 1919 р.) І.Огієнко в складних на той час умовах піклувався про українізацію середніх шкіл, про відкриття нових українських гімназій, про обов'язкове загальне навчання, про допомогу українським освітнім видавництвам, про матеріальне забезпечення учителів [13, с.45]. І.Огієнко вважав, що державна українська школа повинна бути єдиною, демократичною, соціально доступною; повинні проводитися українізація навчального процесу всіх типів навчальних закладів, зв'язок його з народним життям, формування національно свідомих, високоосвічених кадрів учителів. На його думку, головна мета школи — виховання щирих патріотів, гідних громадян України [14, с.42].

Кривава боротьба, яка тривала кілька років, закінчилася поразкою для українського народу. Більшовицька Росія знищила Українську Народну Республіку, і Україна стала складовою частиною радянської імперії, що мала назву СРСР. Українська національна школа була ліквідована. Загальне керівництво системою народної освіти здійснювалося народним комісаріатом освіти СРСР. Звідти, з Москви, надсилались в Україну накази, інструкції для обов'язкового їх виконання. В містах України знову відновлювалися російські школи, а в сільській місцевості діяли такі ж російські школи тільки з українською мовою викладання навчальних предметів. Хоча українська мова була дозволена як навчальний предмет, але вона не набула широкого розповсюдження. Радянські мовознавці створили новий український правопис, в якому українську мову максимально наближували до російської. Чимало українських мовознавців було піддано репресіям.

Українська література, яка вивчалась у школі, містила багато перекручень, замовчувань. Значна частина українських письменників була знищена радянською владою, і їх творчість замовчувалася. Ті ж письменники, які продовжували займатися літературною творчістю, змушені були виконувати вказівки більшовицького режиму, як і про що писати. Поетичну творчість П.Тичини, присвячену періоду національно-визвольних змагань українців 1917-1920 рр., було заборонено. Школярі не були ознайомлені з такими творами поета, як наприклад, «Пам'яті тридцяти» (про героїв битви під Крутами в 1918 р.), «Скорбна мати», «Замість сонетів і октав» та ін. Це ж саме стосується і віршів В.Сосюри, як-от: «То не вітер віє із тьми домовини», «І пішов я тоді до Петлюри» тощо. А за вірш «Любіть Україну» поет зазнав з боку влади переслідувань. Гонінь та переслідувань зазнав М.Рильський та інші письменники.

Творчість українських письменників, які проживали за кордоном в еміграції, не вивчалась у школі. Про них школярі зовсім не знали.

Тривалий час у школі не вивчалася як навчальний предмет історія України, і лише в другій половині ХХ ст. з'явилися підручники з цього предмету. Історичні події і факти у цих підручниках зазнали перекручень, замовчувань, школярі не знали правдивого висвітлення різних важливих періодів історії України. Наприклад, період існування Київської Русі трактувався в радянських шкільних підручниках з історії України чомусь як період державного утворення трьох різних народів — російського, білоруського і українського.

Неправдиво висвітлювалася Переяславська угода 1654 р., учнівська молодь була позбавлена можливості знати діяльність таких гетьманів України, як Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Павло Тетеря, Петро Дорошенко, Іван Брюховецький, Іван Мазепа, Пилип Орлик, які після Переяславської угоди 1654 р. очолили народні повстання і військові дії проти московської держави.

Замовчувалися в шкільних підручниках і такі історичні події, як-от: Конотопська битва 1658 р., коли українське військо на чолі з гетьманом Іваном Виговським перемогло московську армію. Однак українці не змогли скористатися цією нагодою і відновити свою державність. Не вдалось українцям позбутися опіки Москви і під час Полтавської битви 1709 р. Українські козаки на чолі з гетьманом І.Мазепою, який перейшов на бік шведського короля Карла XII, зазнали поразки. Розігралася страшна трагедія в Батурині, коли за наказом російського царя Петра I місто було спалено вщент, а жителів цього міста знищено.

У перекрученому вигляді подавалися учнівській молоді й події національно-визвольних змагань українців в 1917-1920 рр., коли відбулось чергове друге відродження української державності і постала Українська Народна Республіка. Після розгрому української держави більшовицькою Росією борці за волю України подавалися в негативному висвітленні, їх очорнювали різними зневажливими епітетами. Школярі не знали правдивої історії ні про героїв битви під Крутами, ні про трагедію в містечку Базар на Житомирщині, де було розстріляно 359 українських вояків.

Замовчувалися і не висвітлювалися в цих підручниках такі трагічні події в Україні, як штучні голодомори в 1921-1922, 1932-1933, 1947 рр., а також масові репресії, вчинені керівниками країни. Національно-визвольна боротьба українців в 40-50 рр. ХХ ст. подавалась у перекрученому вигляді. Вояків Української Повстанської Армії, які боролися за відродження української державності, зображували як таких, що діяли на користь Німеччини.

За такими шкільними підручниками відбувалося моральне і духовне калічення молодого підрастаючого покоління українського народу.

Отже, багатомісячна бездержавність української нації мала негативний вплив на всі сфери суспільного життя України, зокрема на

стан культури, освіти. Руїнування національної культури, нищення національної системи освіти призводило до деморалізації провідних верств українського суспільства. Занепадала національна свідомість, історична пам'ять, відбувалося відречення від своєї рідної мови. Школа була антинародною, в ній проводилася денационалізації школярів. Тож пророче висловився Т.Г.Шевченко: *«Якби ви вчилися так, як треба, / То й мудрость була би своя»*.

Здавалося, що після прийняття Верховною Радою УРСР «Акту проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 р., коли почався процес відродження української державності, нарешті настали і сприятливі умови для відродження української національної системи народної освіти, для відродження рідної школи. Проте впровадження в життя цих важливих для української нації завдань наштовхнулося на шалений опір з боку п'ятої колони в Україні, яка уособлює в собі всі антиукраїнські сили. Ця п'ята колона прагне будь-що-будь зберегти і зміцнити завоювання Росії в Україні, зробити безперспективним національне відродження України і саме існування України як держави [15]. Антиукраїнські сили всі ці сімнадцять років здійснюють великий спротив впровадженню в Україні концепції системи народної освіти, заснуванню українських шкіл. Пригадується, який галас зчинили антиукраїнські сили, щоб зірвати відкриття на початку 90-х років ХХ ст. першої, єдиної у Донецьку української школи. Ця трагічно-ганебна історія з українською оазою в Донецьку — школою №36 — скінчилася тим, що її просто ліквідували через, мовляв, фінансову недоцільність її існування. У Дніпропетровську ліквідували українську школу №145.

Таке гальмування з відкриттям українських шкіл відбувається і донині як на Півдні, так і на Сході України. Та й не тільки в цих регіонах, але й в столиці України Києві гальмується процес відродження рідної української школи. Нововідкриті українські школи називаються українськими лише на папері, формально. Адже здебільшого українську мову можна почути лише на уроках, а на перервах і позакласних заняттях учитель, а за ним і школярі спілкуються російською мовою. Грубе ігнорування вимог єдиного мовного режиму у школі набуло епідемічного характеру, що нерідко прирікає нашу мову на роль якоїсь новітньої латини — вживаної на уроці, але не обов'язкової чи й непотрібної поза ним, починаючи зі шкільного коридору.

Процес русифікації молодого підростаючого покоління української нації продовжується; як не дивно, у вільній, самостійній незалежній від будь-яких сусідів, Україні. За всі ці сімнадцять років існування української державності не зроблено належних дій урядових інстанцій для того, щоб хоча б лише пригальмувати всезростаючі оберти маховика русифікації українців, запущеного московськими царями після Переяславської угоди 1654 р.

Міністерство освіти і науки України крізь пальці дивиться на цю досить важливу проблему і робить вигляд, ніби її просто немає. Візьмімо, наприклад, кілька останніх років діяльності цього міністер-

ства, коли його очолював міністр Станіслав Ніколаєнко; до речі, член Соціалістичної партії України. За час перебування його на цій посаді в пресі з'явилось чимало публікацій про успіхи і досягнення очолюваного Ніколаєнком міністерства в царині народної освіти. Однією з таких публікацій є стаття під назвою: «Освіта нарешті має сильного міністра», вміщена у газеті «Сільські вісті» від 4 вересня 2007 р. У ній багато говориться про ті чи інші позитивні зрушення у системі народної освіти, але зовсім обминається проблема відродження української національної школи [16]. А вже нині в Україні десятки тисяч українських школярів не мають змоги вчитись рідною мовою. Свідомо гальмується процес відкриття українських національних шкіл в містах України. Як відомо, майже всі міста і промислові селища в Україні зрусифіковані, в них існують переважно російські школи, українських національних шкіл обмаль. Українські школярі змушені через це навчатись в російських школах і через це піддаватись русифікації. А тим часом Соціалістична партія України О.Мороза раз-у-раз ставить питання про надання російського статусу другій державної мови в Україні.

Таку ж саму вимогу щодо надання російській мові статусу державної мови висувують й інші партії, як-от, наприклад, Комуністична партія України (П.Симоненко), Соціалістична Прогресивна партія України (Н.Вітренко), Партія Регіонів України (В.Янукович), Соціал-демократична партія України (об'єднана).

Такі вимоги цих політичних сил викликають обурення в українському суспільстві і, зокрема, серед науковців, письменників, діячів культури, педагогічної громадськості.

2 червня 2006 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т.Рильського НАН України відбулося засідання Ради Національної Асоціації українців та Конгресу української інтелігенції за участю Всеукраїнського товариства «Просвіти» імені Тараса Шевченка, Національної Спілки письменників України, УВКР, Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г.Ващенко, Української народної партії на тему: «Суспільно-політична ситуація в Україні: Завдання та роль української інтелігенції». Учасники зібрання з тривогою констатували, що надання необґрунтованих пріоритетів мови однієї з національних меншин може дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію в Україні, викликати міжетнічні конфлікти і спричинити порушення територіальної цілісності держави. Щоб припинити деструктивні дії політичних сил, що загрожують національній безпеці країни, відомі політики, митці та діячі культури прийняли ухвалу «Ні – мовному сепаратизму в Україні» [17].

Також різко засудила дії «мовних сепаратистів» Академія наук вищої школи України. У «Заяві Президії Академії наук вищої школи України щодо «мовного сепаратизму в Україні» глибоко проаналізовано нинішню ситуацію, яка склалася в мовно-освітній та культурній сфері в українській державі. Тут наголошується на тому, що тенденція зросійщення України набула в наш час свого апогею. У різних

регіонах — в Донецьку, Луганську, Харкові, Криму, Дніпропетровську, Миколаєві та інших містах України — ті, що свого часу залишили Росію в пошуках «длинного рубля» і «легкої життя», а нині у зв'язку з байдужістю місцевих жителів захопили владу на місцях, підтримані і нацьковані, урядовими колами Росії — різними затуліними, лугніми, бабуріними, жириновськими та до них подібними — зі шкіри лізуть, ратуючи за двомовність, за офіційну в самостійній Українській державі російську (чому не польську, єврейську, угорську, румунську) мову, вигадуючи так звані «регіональні мови», збурюють політичну обстановку, розхитують і без того хисткі устої економіки й народного господарства в країні.

У цій же Заяві підкреслюється, що в діяннях значної частини депутатів Верховної Ради України відчувається зневага до української мови, української культури та всього українського. Українська мова в самостійній Україні не стала єдиною мовою викладання в середній і вищій школі, а без неї учні і студенти не сприйматимуть Україну як справді українську державу.

Стверджується той факт, що в Україні панує чужа мова на телеекрані, радіо. Цілодобово не вгає «Русское радио», радіо «Шансон» тощо. Естрада, театри стараннями відповідних служб Росії і сильної в Україні «п'ятої колонії» та ще й Міністерства культури й туризму задихаються від серових, кіркових, лешенків, доліних, антонових, малініних, кисельових, маслякових, петросянів, задорнових і ще сотні інших, які ніби зумисне чергують в Україні, постійно й методично несучи бульварну «братню культуру» «родним і недалеким хохлам». Досить активним складовим елементом п'ятої колонії в Україні є церква, підпорядкована Московському патріархату.

В Заяві зазначається, що в багатьох містах і селах України до цього часу зберігаються ганебні пам'ятники тоталітарного режиму, присвячених кривавим подіям і діячам — катам українського народу. Громадянам України різні маленковичі, російські урядовці, вчительство, лікарі, а то й деякі науковці всіляко наві'язують думку про «природність» офіційної двомовності в Україні, що фактично означає російську одномовність, на яку, власне, вже перейшли урядовці, як правило, євреї або вихідці з Росії, особливо в деяких східних і південних областях. Що їм до того, що у тих регіонах корінне населення — всуціль українці. Вони й далі почувають себе окупантами. А окупант, як відомо, не вельми церемониться з завойованими.

Як наголошується в цій Заяві, російськомовні мешканці України не можуть не усвідомлювати, що володіння мовою Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Івана Коцюбинського на противагу кривавій кількасотлітній русифікації, не є силованим моментом «українізації», а лише збагачує їх самих духовно, розширює культурні обрії. Знання кількох мов ніколи і нікого не принижує, а лише вивищує [18]. Президія Академії наук вищої школи України також запропонувала ряд вимог до Президента України В.А.Ющенка з метою виправлення загрозливого стану української мови й культури.

Отже, як бачимо, деякі політичні сили виявляють надмірне піклування лише про російську меншину, яка проживає в Україні. Про інші ж національні меншини, а їх кілька десятків, чомусь немає такої турботи.

Дивна ситуація постає, чому ж ці політичні партії, що діють в Україні і називаються українськими, не виявляють належної уваги до українців, які проживають в інших країнах і перебувають там як національні меншини. Значна частина українців проживають в Білорусії, Польщі, Словаччині, Чехії, Угорщині, Румунії. В цих країнах для українських дітей шкільного віку немає відповідної кількості українських шкіл, де б вони навчалися і розмовляли рідною українською мовою, бракує дитячих книг, журналів, газет, а також українських теле- і радіопередач на шкільну тематику.

Незадовільне становище української меншини і в Російській Федерації. Там проживає, за різними підрахунками, десь близько 20 мільйонів українців. У деяких регіонах Росії українці мешкають компактно. Національно-культурні потреби українського населення нехтуються владними структурами цієї країни. Українці, які живуть на території РФ, позбавлені права користуватися рідною мовою. Молоде підрастаюче покоління українського народу не має змоги вчитися в українських школах. Їх тут, в Росії, немає жодної (!), а тим часом в Україні в 2007-2008 навчальному році діяло 1305 російських шкіл, в яких навчалося 482670 дітей [19]. В Росії відсутні українські театри, українські телестудії, українське радіо. Лише в Москві діє одна-однісінька українська книгарня. Українські школярі не мають змоги користуватися українською художньою літературою, українською дитячою періодичною пресою, дивитися дитячі телепередачі рідною мовою. В Росії немає жодного українського дитячого садка. А тим часом в Україні для російської меншини діють 30 російських театрів, діє понад 3000 російських дитсадків, вчиться по-російськи 57% студентів.

На Кубані, наприклад, проживають українці – нащадки чорноморських козаків і переселенці-селяни з України. За переписом 1926 р., українців на Кубані проживало 1 млн. 674 тис. осіб, тобто 47,1% від усієї кількості населення цього краю [21, с.1219]. Деякі дослідники, як Щербина, Русов, підносять відсоток українців до 60-62%, а росіяни знижують до 28-30%. За переписом того ж 1926 р. росіян було на Кубані 1 млн. 400 тис. осіб, або 41% [22, с.1219]. В 1930-1931 рр. в більшості шкіл, де компактно проживали українці, було заведено навчання українською мовою. А при Кубанському педагогічному інституті був відкритий український відділ для підготовки українських вчителів. На Кубані виходило 20 українських газет. Але 1934 р. було заборонено в школах викладати українською мовою, репресовано професорів і студентів педагогічного інституту, також були закриті газети, які видавалися українською мовою [23, с.1217]. Нині для українців Кубані немає жодної української школи, немає українських дитячих садочків.

Місцем компактного проживання українців в Російській Федерації є також так званий Зелений Клин на Далекому Сході, де за переписом 1926 р. їх нараховувалося 303 тис. осіб. Тут українцям

спочатку радянська влада надала українську культурну автономію. У Благовіщенську в 1926-1932 рр. існував український педагогічний інститут, в 17 українських національних районах була запроваджена українська мова в школах й адміністрації. Проте з 1935 р. влада розпочала ліквідацію автономії і запроваджувати русифікацію українського населення [24, с.777].

Як відомо, в Україні в перші роки перебудов і реформ зародилася незалежність історичної науки від політичної кон'юнктури, що панувала в радянську добу. Відродження історичної справедливості, в тому числі і в шкільних підручниках, не було доведено до кінця через неготовність до цього політичної еліти. Прикладом до цього твердження може стати зволікання з визнанням ОУН-УПА як українського національного руху та воюючою стороною в Другій світовій війні.

Антиукраїнським силам стало не до вподоби відродження історичної справедливості в Україні. Через це в Москві була створена російсько-українська робоча група для розробки нових підручників з історії України і Росії. Цю групу було створено підкомісією з культурного і гуманітарного співробітництва між Росією та Україною. Очолили групу віце-прем'єр Росії Валентина Матвієнко та віце-прем'єр України Володимир Семиноженко.

Якось на чергових переговорах із гуманітарного співробітництва російська сторона висловила невдоволення з приводу висвітлення в Україні замовчуваних у радянський період сторінок історії. Це стосується організованого Москвою Голодомору 1932-1933 рр., а також агресії більшовицької Росії проти Української Народної Республіки у 1917-1920 рр. До речі, та ж сама Москва і визнала УНР перед агресією. Отож, як бачимо, йдеться про порушення прав українських істориків на незалежний науковий погляд. А це рівнозначно відновленню російської політичної цензури на українські підручники історії. Переважна частина сучасної російської історіографії і далі ігнорує або заперечує ряд важливих фактів історії України. Це може впливати і на зміст нових підручників з української історії.

У зв'язку з ситуацією 13 провідних істориків та діячів культури, серед них Ярослав Дашкевич — доктор історичних наук, професор; Володимир Сергійчук — доктор історичних наук, професор; Сергій Білокінь — доктор історичних наук; Павло Сохань — член-кореспондент НАН України, директор Інституту української археології та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України; Ганна Скришник — доктор історичних наук, професор, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України; Євген Сверстюк — доктор філологічних наук та інші звернулись з відкритим листом до Президента України Л. Кучми, Прем'єр-міністра України А.Кінаха, Голови Верховної Ради України В.Литвина з приводу загрози політичного перегляду української історії та зажадали розпустити згадану російсько-українську робочу групу, бо перегляд висвітлення історії в українських підручниках на догоду політичній кон'юктурі нинішніх російсько-українських взаємин, вважаємо неприпустимим [25].

Проти фальшування історії України також виступили представники українських громадських організацій з-за кордону. Так, наприклад, Люба Сілецька — голова Управи Об'єднання Жінок Оборони Чотирьох Свобід України в Америці — та Марія Лозинська — секретар цієї ж організації — звернулись з відкритим листом до Президента України Л.Кучми, в якому висловили стурбованість цим вчинком українського уряду і висловили рішучий протест, адже таке втручання чужої держави у внутрішні справи України загрожує незалежності нашої держави, її історії та науки. Адже протягом довгих століть царська Росія, а відтак комуно-московські окупанти фальшували, перекручували українську історію і такими підручниками затруювали та нищили душі української дітвори та молоді. Вони перекручували історію України на користь «старшого брата», вибілюючи злочини голодомору в Україні 1932-1933 рр., фальшували наші визвольні змагання 1917-1921 рр., а в останніх наших змаганнях сорокових років представляли українських героїв ОУН і УПА як «бандитів» [26]. Автори цього відкритого листа зажадали зліквідувати цю робочу групу, як дійсно негідний вчинок вільного українського уряду, який показав себе васалом чужої країни і поставив під загрозу незалежність Української держави та української історичної науки. Подібні заклики лунали із заяв інших громадських і політичних організацій.

Поряд з такими навчальними предметами, як історія України, народознавство, українські співи та інші, українська література повинна формувати у школярів національну свідомість, виховувати високі моральні, етичні, естетичні ідеали і, зрештою, повноцінного свідомого українського громадянина-патріота. Українська література є фундаментом нової ідеологічної системи у побудові нової національної школи. Ця школа має створюватись на основі цієї етнопедагогіки, фундаментальних гуманітарних наук, народних традицій, звичаїв, обрядів, високої національної ідеї, християнської моралі, відновлення історичної пам'яті в українського народу.

Хоча для викладачів в школі були створені аж три програми з української літератури (Міністерства освіти, Національного університету ім. Т.Шевченка та Інституту літератури НАН України), проте ні одна з них не була повновартісною, бо вони за своєю суттю та ідейною і методологічною спрямованістю нагадували програми радянських часів. Укладачі програм залишилися на старих позиціях. Не приділено належної уваги в програмах творчості поетів-романтиків. Такі високопоетичні взірці патріотичної поезії Т.Г.Шевченка («Великий льох», «Чернець», «Іржавець») відсутні в університетській та інститутській програмах, а в міністерській програмі не включено до вивчення «Розритої могили».

В цих втворах поет піднявся до найвищих вершин розуміння і правдивого тлумачення української історії. Отож, приховування цих творів, небажання, аби учнівська молодь знала їх, знижує рівень виховного процесу в школі, сприяє вихованню в школярів безбаченків, манкуртів.

Замовчено і не включено до програм «Не пора...», «Розквітай ти, високий дубе» І.Франка, «І ти боролась, як Ізраїль, Україно моя»

Лесі України. Правдиві історичні твори І.С.Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький», «Гетьман Іван Виговський», які були під забороною і в царські, і в радянські часи, так і не потрапили до програм і нині у самостійній Україні [27].

Не включені до програм історичні співи С.Руданського «Павло Полуботок», «Павло Апостол», не знайти там історичну трагедію Костя Буревія «Павло Полуботок», яка має велике значення для виховання громадян України. Відсутня в програмах творчість найкращих представників української діаспори — Є.Маланюка, І.Багряного, В.Барки, Т.Осьмачки.

Треба було б включити в програми твори про інтелігенцію О.Кобилянської («Апостол черні», «Царівна»), Б.Грінченка («На розпутті»). Не потрапили до програм твори В.Сосюри — «Мазепа», «Каїн», «Махно», «Розстріляне відродження»; В.Симоненка — «Де зараз ви, кати мого народу?», «Україні», «Курдському братові»; І.Драча — «Смерть Шевченка», «Вулканічний етюд». Відсутні також історичні трагедії С.Скляренка — «Святослав», «Володимир», «Ярослав». Цей список можна було б продовжувати й далі...

Окрім всього цього, варто було б включити до програми ряд творів для позакласного читання, які допомагають відродженню духу національної гордості, самоповаги. Назвемо, для прикладу, кілька з них: «Фортеця на Борисфені» В.Чемериса, «Меч Арєя» І.Білика, «Останні орли», «Молодість Мазепи» М.Старицького, «Роксоляна» О.Назарука тощо.

Окрім тих письменників української діаспори, що вже потрапили до навчальних програм, бажано було б включити Олексу Стефановича, Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Олену Телігу, Василя Барку, Оксану Лятуринську, Наталену Королеву, Юрія Липу та інших [28].

Небезпечним і злочинним недоліком сучасної освіти, від початкової аж до вищої школи, є нехтування справою українського національного виховання. Школа не займається плеканням високоосвічених та глибокоморальних патріотів України, свідомих громадян української самостійної держави. Українське суспільство вкрай стривожене таким станом справ у країні.

Ось думка одного з провідних українських письменників Василя Захарченка: «... *На моїх очах помирає, відмирає моя мова! За остання 15-20 років українська мова, як шагренева шкіра, катастрофічно звужується, виходить зі вжитку в молодших поколіннях. Вина в цьому держави, наша, батьків і дідів. Та найбільша, на межі злочину, — вина школи. Школа жене ось уже 15 років Незалежності громадянський брак. У нашій школі цілковито відсутнє національно-патріотичне виховання*» [29].

І далі письменник підкреслює, що зі школи виходить з атестатом зрілості зовсім незрілі громадяни не знати якої держави. А внаслідок цього більшість молодих людей готові хоч сьогодні рвонутися світ за очі з України на заробітки й не повертатися назад.

В.Захарченко ставить питання: «*Хто ж таки відповідь за цей злочинний брак у вихованні, за мільйони безбатченків, внутрішніх і зовнішніх емігрантів? Та всі ми, але передусім освітяни, починаючи від*

Міністра освіти й закінчуючи учителем початкової школи, вихователем дитсадка.

Якщо й далі такими штормовими хвилями піде русифікація України, то через наступні 15-10 років по Україні навіть подзвін не бовкне» [29].

На першому з'їзді педагогічних працівників України (1992) була прийнята Програма «Освіта. Україна ХХІ ст. Державна Національна Програма». В ній, зокрема, йдеться і про національне виховання: *«Головна мета національного виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави. До пріоритетних напрямів реформування виховання належить формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати, формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою, наповнення виховання культурно-історичними надбаннями українського народу, прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, що населяють Україну» [30, с.39].* А в 1994 році ще була розроблена «Концепція національного виховання».

Однак у 1995 році новий склад Міністерства освіти України вчинив ревізію як Державної Національної Програми «Освіта. Україна ХХІ ст.», так і «Концепції національного виховання». Замість них з'явився документ «Концепція виховання у національній системі освіти». Це вже не концепція національного виховання. Пізніше з'явилася «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності», а в 2001 р. з'явився документ під назвою «Концепція громадянської освіти в Україні». У цих концепціях національний аспект зовсім знейтралізовано.

Відомий педагог О.Вишневецький створив «Концепцію українського виховання» (опублікована 1997 р.), яка спрямована на виховання нормального громадянина нормальної держави. Отже, виховні концепції, які утверджують національну гідність, як і належність до уселюдського роду, в Україні є їх треба запровадити в життя [31, с.49].

На ІІІ Конгресі Всеукраїнського педагогічного Товариства ім. Г.Ващенка (2000) було розглянуто і питання виховання самого ж педагога. Серед вимог є й така:

«... 1) український педагог зобов'язаний поборювати серед учительства й інших кіл населення антиукраїнські й антидержавні тенденції та стереотипи псевдопедагогіки тоталітарної доби;

2) вчитель-патріот покликаний боронити провідні духовні цінності українського народу, виплекану віками національну культуру, утверджувати в молодіжному середовищі культ українських національних героїв, активно протистояти зросійщенню України, повсюдно — у школі й поза нею, утверджувати престиж української мови, як найбільшого скарбу нації» [32, с.44].

Отже, як бачимо з вищевикладеного матеріалу, освітянські чиновники, які засіли в міністерстві освіти та в інших структурах освіти, як чорт ладану, бояться всього українського, національного. Бояться терміну «українська національна освіта», бояться терміну «українське національне виховання», замінюючи його «громадянським вихованням». У «Концепції громадянської освіти в Україні», зокрема, мовиться, що громадянська освіта має бути наповнена в нас «ідеєю етнокультурного розмаїття України», тобто: *«Повага до своєї культури, рідної мови; доброзичливе і зацікавлене ставлення до інших культур, інших народів, функціональна двомовність»* [32, с.43].

Двомовність... Чиновники з Міністерства освіти України ратують за двомовність в Україні. Так само, як ратують за впровадження двомовності і антиукраїнські сили, що складають п'яту колону в Україні. Чи ж інтереси в даному випадку захищає Міністерство освіти України?

У разі надання російській мові статусу другої державної мови в Україні українська мова буде повністю витіснена на узбіччя. Україна обернулася б на державу із офіційною мовою — російською. Ось для прикладу, що сталося в сусідній нам Білорусії, після запровадження там другої державної мови — російської. Білоруська мова в Білорусії майже винищена, вигнана зі своєї землі. Нею розмовляють десь 16% сільського населення. В Мінську, столиці Білорусії, не стало жодної школи з білоруською мовою навчання, масово зникають такі школи і в білоруському селі [33, с.111, 113-114].

В українському суспільстві зростає занепокоєння діяльністю антиукраїнських сил, які прагнуть будь-що-будь знищити українську мову, загальмувати процес її відродження після багатьох століть гонінь, заборон, переслідувань з боку сусідніх держав. Адже лише за час перебування України у складі російської, а, пізніше, і радянської імперії було видано 479 циркулярів, указів, розпоряджень, суть яких зводиться до одного — знищення української мови [34, с.87]. Мова — найбільший скарб народу, і цей дорогоцінний скарб український народ зумів зберегти в найтяжчі часи свого існування. Як наголошував І.І.Огієнко: *«Мова — душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... І поки живе мова, — житиме й народ, як національність. Не стане мови — не стане й національності; вона геть розпорозиться поміж дужими народами»* [35, с.239-240].

Невблаганна доля, через певні причини, розсіяла українців майже по всіх континентах нашої планети — Земля. Поза межами України живуть мільйони українців, однак за державний кошт ні в Сполучених Штатах, ні у Франції, ні в Росії для українців нема національних шкіл, підручників, національних театрів, засобів масової інформації, бібліотек тощо, як нема і в більшості інших країн, де живуть українці. Лише на приватних засадах задовольняються вказані вище потреби духовного, культурного життя наших земляків. Через такі ненормальні умови українці денационалізуються, асимілюються. Росія проявляє надто велике піклування щодо російськомовного населення в Україні. З цього

приводе серед українців виникають слухні запитання: «*Чому, під'юджуючи російськомовне населення України, щоб російська мова стала у нас також державною, чи офіційною, Росія сама не продемонструє приклад? ... Гляньмо-бо — скільки національностей живе на її території! Одних українців, кажуть, не менше десяти мільйонів. То чому б і українську не оголосити теж державною у Росії? Та ні! Російські імпер-шовіністи навіть і думки про подібне не допускають...*» [36, с.125].

А тим часом нині майже у всіх засобах масової інформації не вгасають заклики політиків-україноненависників з п'ятої колони в Україні про доцільність і необхідність запровадження двомовності в українському суспільстві, посилаючись на світовий досвід, мовляв, у деяких країнах світу існує дві, чи навіть більше, державних мов. Тут же згадуються, для прикладу, такі країни, як от Канада, Фінляндія, Бельгія, Люксембург, Швейцарія тощо. Однак треба зазначити, що з 42 країн Європи своя національна мова є державною (офіційною) у 36 країнах, а перелічені вище країни, то винятки. Ці винятки обумовлені тим, що для них були чи й сьогодні існують вагомі історичні підстави. Так, у Канаді існують дві державні мови — англійська і французька. У XVII-XVIII ст. англійські та французькі колонізатори, які освоювали канадську землю, принесли із собою і англійську, і французьку мови, що є державними мовами Канади. Носії цих обох мов зайшли до цієї землі як її колонізатори. Вони й до нині змагаються за мовне домінування в цій країні. Канада й досі не переборола загрози свого розпаду [37 с.157, 161-162]. В Україні українська мова споконвіків живе і розвивається. Породивши пласти усної й писемної культури, а вторгнення у цей український простір російської мови має характер масової велико-державно-імперської інтервенції. Російська мова почала набувати свого звучання та поширення в Україні з 1658 року, коли Москва стала розміщувати в українських містах гарнізони московських військ з воеводами на чолі [36, с.161].

У Бельгії, для двох основних народів цієї країни фламандців та валлонів існують дві державні мови — фламандська та французька. Офіційна двомовність у Бельгії супроводжується характерним для цієї країни протистоянням на мовному ґрунті і через те доводиться докласти певних зусиль, щоб згладити ці протистояння та зберегти цілісність держави [39, с.163].

Дві державні мови існують також у Фінляндії — фінська і шведська. Колись у Фінляндії повністю була шведська мова, а нині нею розмовляють лише 6% населення. Фінляндія протягом багатьох віків була під владою Швеції і шведська мова вживалася в адміністративних структурах, в системі освіти тощо. Але на 1919 р., коли Конституцію Фінляндії було проголошено державними фінську і шведську мови, то це вже був час, коли шведська мова більше ніскільки не загрожувала фінській мові. Адже фінська мова на 1919 р. стала мовою понад 80% населення країни [40, с.163-164].

У Швейцарії чотири основних мови — німецька, французька та італійська — мають статус національних та державних, а реторман-

ська має статус лише національної. Державними трьома мовами видаються загальнодержавні, федеральні документи, а в решті ділянок життя панує на території Швейцарії також одномовність. Так у німецькомовних кантонах повноправним господарем є німецька мова (нею спілкуються 65% населення країни), у французькомовних — французька (19%), в італійських — італійська (8%). У німецькомовних кантонах усі державні школи функціонують на німецькій мові, у французькомовних — на французькій, в італійських — на італійській. Отож, хоча в Швейцарії три державні мови, все ж цю країну не можна вважати багатомовною. Жоден з чотирьох основних народів Швейцарії не є зайшлим. Вони усі живуть тут ще з праісторичних часів, а об'єдналися в одну державу для захисту себе від сильніших сусідів. В Швейцарії дотримується рівноправність, взаємощанобливість етносів і мов, до найменших подробиць опрацьована система їх захисту. Жодна з мов Швейцарії не здобувала собі силоміць у нечесливо-примусовий спосіб ані клептика території цієї країни. Кожен із основних етносів Швейцарії, проживаючи у своїй частині цієї країни, мирно та цивілізовано домовились, що кожна з їх мов — державна [41, с.165-167].

У світовому мовному досвіді спостерігається уникання країнами ситуації, коли державними (офіційними) проголошувалися близькі, споріднені між собою мови. Це унеможлиблює неминучість конфронтації двох близьких мов, якщо б вони водночас були проголошені державними. Це позбавляє можливості тиску цих двох мов одна на одну і, нарешті, не допускає витіснення однієї іншою.

Українська і російська мова належать до однієї групи мов — східнослов'янської. Чи могли б бути паритетними їхні стосунки, коли б їм було надано статусу державних? Звичайно, ні. Адже, нині, і без згадуваного статусу російська мова захоплює все нові плацдарми в Україні. Ця мова ставить під величезну загрозу як етнічну, так і лінгвістичну структуру українського суспільства.

В Афганістані дві державні мови — дарі та пушту. Вони споріднені між собою, бо належать до однієї іранської групи мов. Цю країну здавна роздирають суперечності: політична нація глибоко розколота, не вщухають конфлікти. Ось який результат надання однакового статусу спорідненим між собою мовам! [42, с.169].

Отож, ніде в зарубіжних країнах нема аналогу тим мотиваціям, на які посилаються певні політичні сили, намагаючись надати офіційний статус російській мові в Україні. Ніде, ніякій іншій мові не було надано статус другої державної (офіційної), доки не була належно утверджена у державі мова народу, що дає назву країні.

15 травня 2003 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську хартію регіональних або меншинних (міноритарних) мов. Хартія спрямована на захист найперше тих мов, які перебувають під загрозою занепаду, відмирання і потребують свого реального відродження. В Україні такими мовами є мови гагаузів, караїмів, кримських татар. В Хартії також підкреслено, що «охорона і розвиток регіональних мов або міноритарних мов не повинні зашкоджувати офіцій-

ним мовам і необхідності вивчати їх». 249 народних депутатів, налаштованих на зміну етноструктури української землі, проголошували у Верховній Раді України в цей день не за мови, які потребують свого відродження, а за посилення в Україні такої «меншинної мови», як російська. Отож, Хартію було використано для юридичного закріплення фактичного домінування російської мови в усіх сферах суспільного життя України. В.Яворівський, А.Погрібний, П.Мовчан, М.Горинь від імені очолюваних ними українських організацій опублікували в пресі заяву з приводу цієї події, де підкреслено, що цього дня владою поставлено хрест на сподівання мільйонів українців стосовно того, що орієнтири державобудівництва будуть, нарешті, скориговані — і то в напрямку побудови у нас національної держави українського народу [43, с.277].

Відомі культурно-громадські й політичні діячі в своїх заявах просили Президента накласти вето на Хартію. Серед них Д.Павличко, В.Ющенко, Ю.Тимошенко, Є.Сверстюк та інші. В одній із таких заяв на ім'я Президента України Л.Кучми, підписаній М.Коцюбинською, В.Дончиком, В.Шевчуком та ін., мовиться, що надання російській мові прав згідно з ухваленим документом *«розцінюємо як аморальну і цинічну за своїм характером спробу використання Європейської хартії з метою дальшої асиміляції і лінгвоциду української нації на її власній землі»* [44]. І все ж таки Л.Кучма підписав Закон України від 15 травня 2003 року № 803-IV. В ухвалі «круглого столу», проведеного 20 червня 2003 року Всеукраїнським Товариством «Просвіта» ім. Т.Шевченка, Національною Спілкою письменників України та Всеукраїнським педагогічним Товариством ім. Г.Ващенко, вказано: *«Президент Л.Кучма, його Адміністрація, фракції таких політичних партій, як соціал-демократична (об'єднана) та комуністична, голова Верховної Ради В.Литвин несуть відповідальність за нинішнє посилення міжнаціональної наруги в Україні на мовно-політичному ґрунті»*. Адже включення російської мови до числа мов, що підлягають захистові Хартії, на тлі зневаженого становища, в якому перебуває українська мова, є виявом безпрецедентного політичного цинізму, тим очевиднішого, що внаслідок багатомовної політики зросійщення російська мова і без того посідає панівні позиції в ЗМІ, вищій та професійній освіті, у торгівлі, правоохоронних органах України тощо — говориться далі в цій ухвалі [45, с.280]. В Україні стався казус: під міжнародних захист взято у нас мову, яка і без того переважає (у містах, на сході, на півдні країни вона — у ролі господаря становища) над мовою титульної нації, до того ж переважає внаслідок багатомовної колоніальної політики [46, с.283].

Отже, українозневажницькою частиною депутатського корпусу здійснене елементарне політичне шулерство. Адже ратифікація Хартії використана для посилення російської мови в Україні, незважаючи на те, що мова титульної нації, українська, опинилася в принизливому, відтісненому становищі. А в раді регіонів України українська мова фактично знаходиться у напіввідпідлілі [47, с.277].

Серед українців і в наш час панує досить живуче явище національного самознищительства, прислужництва колонізаторові, ренегатства. Це явище має свою давню історію. Згадаймо Гната Галагана, «прилудського полковника поганого» (за оцінкою Т.Шевченка), який зрадив І.Мазепу і перейшов на бік царя Петра I, або козацького сотника І.Носа, який показав московському війську таємничий хід до Батурина і тим самим сприяв поразці в 1709 р., або Юрія Коцюбинського, червоного командира, котрий в 1918 р. на чолі більшовицької орди вступив до Києва, що знищила Українську Народну Республіку. Юрій Коцюбинський зганьбив пам'ять свого великого батька. А сьогодні таким ренегатом є Тарас Чорновіл, який зрадив великі ідеали, за які боровся його батько, В'ячеслав Чорновіл, і перейшов у табір політичних противників свого батька. Одіозною постаттю на ниві зрадництва українських інтересів також фігурує Петро Толочко, академік, віце-президент Національної Академії Наук України, який доброохотно та по-мазохістськи протиставляє власній нації. Ледь не все, що дорого українській нації, він заперечує.

П.Толочко заперечує, що українці — корінні на Україні. Він заперечує, що Київська Русь була українською державою (стверджує, що вона була «общей»). Він заперечує, що Україна була колонією Росії (і твердить, що «ніколи нею не була»). Він заперечує, що Іван Мазепа був українським патріотом і прагнув вибороти незалежну державу (твердить, що *«Мазепа міняв лише сюзерена, а нинішнє возведення Мазепи до рангу національного героя помилкове, і не можна виховувати народ на такому прикладі»*). Він також заперечує, що Україні потрібний курс на творення національної держави (бо, на його думку, *«спільною для нас може стати ідея побудови громадянського суспільства»*). Він також заперечує стосовно української мови як єдиної державної в Україні (за його поглядом необхідно, щоб було надано цей статус також ще й російській мові, тоді б це *«зняло психологічну і соціальну напругу на цьому ґрунті»*). Мається на увазі на мовному ґрунті [48, с.126-127]. Отож, як бачимо, П.Толочко продовжує традицію національної ганьби.

П'ята колона в Україні, яка особлює в собі всі антиукраїнські сили, робить все від неї залежне, аби не допустити національного оздоровлення в освіті та вихованні в Україні. Та не в змозі вона зупинити відродження педагогічної спадщини національних педагогів — Г.Ващенка, С.Русової, Б.Грінченка, І.Стешенка, І.Огієнка, А.Волошина, С.Сірополка та ін. Серед педагогічної громадськості розширюється коло послідовників цих світочів педагогічної думки.

Одним із таких послідовників був Анатолій Григорович Погрібний (1942-2007), критик, літературознавець, широковідомий громадсько-культурний діяч, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої школи України, Вільної Української Академії наук (Нью-Йорк), дійсний член Наукового Товариства ім. Т.Шевченка, член Української Всесвітньої Координаційної Ради, один із керівників Національної Спільки письменників України, голова Всеукраїнського

Педагогічного Товариства ім. Г.Ващенка. Входив до оргкомітетів, що заснували Товариство української мови ім. Т.Шевченка («Просвіта»), Народний Рух України, Конгрес Української Інтелігенції.

А.Г.Погрібний написав і опублікував понад 20 книжок та сотень наукових статей, в яких обстоював українські національні пріоритети в нашому державотворенні, розвінчував ті сили і тенденції, що стоять на перешкоді повноцінному утвердженню українців на рідній землі. Чимало уваги А.Г.Погрібний присвятив питанням мовного будівництва в Україні, мовної культури. За цю благородну працю на ниві української культури і, зокрема, освіти, він був удостоєний лауреата премії імені Івана Огієнка, О.Білецького, І.Багряного, Фонду ім. Т.Шевченка.

Висвітлюючи нинішній стан освіти в Україні, А.Г.Погрібний прийшов до невтішного висновку: національні засади в освіті та вихованні утверджуються вкрай повільно. Національне виховання в школах України знаходиться на надто низькому рівні, школа не формує з юнаків та дівчат українських патріотів.

А.Г.Погрібного хвилювало питання українізації в освіті України, адже різних програм та планів стосовно україномовного навчання за роки Незалежності було видано багато. Одначе ця справа рухається надто повільно. У 2002-2003 навчальному році діяло в Україні 21100 шкіл. З них українською мовою функціонувало 16937, російською — 1732, двома і більше мовами — 2242 [49, с.409]. Стан справ із мовою у школах тривожний, адже навіть в українських школах у більшості регіонах України молодь відбивається від української мови, цурається її. Це реальна трагедія! Отож, маємо ситуацію в Україні, за якої досить великою кількістю сьогоденних учнів та студентів українська мова сприймається на рівні якоїсь новітньої латини. Її вивчають, нею можуть навіть і говорити, але без якої цілком можна обходитися у житті [50, с.411-412].

Хоча й вийшов урядовий документ про мову кілька років тому під назвою «Державна Програма розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 р.», яку схвалив Кабінет Міністрів, але чи не спіткає його доля попередніх таких же документів. У жодному пункті цієї програми не зазначено, що вона передбачає досягнути змін у функціонуванні української мови в промисловості, армії, торгівлі. Адже мова має здобути простори не тільки культурно-освітніх установ, а й цехів, магазинів, вулиць, трамваїв. У програмі обійдена причетність до її виконання Академії наук вищої школи України, Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Шевченка, Національної Спілки письменників України, Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г.Ващенка та ін. Там лише виконавське покликання Академії педагогічних наук — установи, званої обскурантизмом свого ярмаченківського «ядра».

Надто сильно турбувало А.Г.Погрібного питання національного виховання. Не можна виховувати за чужою педагогічною системою, якою стрункою вона б не видавалася, так свого часу застерігав К.Ушинський. Українці змушені були орієнтуватися на російську педагогічну систему і тим часом забували про свою власну систему виховання, що формувалась упродовж тисячоліть. Власна національ-

на педагогічна традиція витворена українцями протягом віків йде від глибин народної педагогіки, а далі через «Повчання» Володимира Мономаха, народну мудрість Г.Сковороди, національне Євангеліє, явлене Т.Шевченком, геніальні педагогічні осягнення К.Ушинського була заявлена в часи, коли на педагогічній ниві працював Г.Ващенко, коли натхненно обстоювали українську національну школу та рідну в цій школі українську мову такі культурно-громадські діячі кінця XIX-XX ст., як Б.Грінченко, С.Русова, І.Огієнко, І.Штепенко та ін.

Багато українців ще не усвідомлюють чітко своєї національної окремішності. Досить сказати, що навіть частина нашої інтелігенції перебуває під таким впливом поневоловачів, що, незважаючи на такі криваві жертви, до яких спричинилися ці народи, вони все-таки прагнуть до єдності з ними, цебто фактично прагнуть до того, щоб і далі продовжувався стан поневолення нашого народу. Отож, національне виховання молоді є найважливішим завданням нашого народу як нині, так і в найближчому майбутньому [51, с.390].

У нашій педагогіці, особливо у виховній справі, є ще чимало завалів тоталітаристсько-імперського гатунку. І нині ще виходять праці з педагогічної тематики, які не відповідають потребам сьогодення і мають антиукраїнське спрямування. Ось, наприклад, у 2001 р. в Києві видано «Педагогічний словник», підготовлений Академією Педагогічних Наук та Інститутом педагогіки за редакцією академіка М.Ярмаченка. В ньому відсутні статті про декого з найбільших наших національних педагогів — Г.Сковороду, С.Русову, Б.Грінченка. Зате є в цьому словнику просторі статті про Маркса, Леніна, Крупську, Калініна («всесоюзного старосту»). Також в ньому є окремі статті про Павлика Морозова, про тимурівський рух, про організацію «Юний спартак», про школи-комуни тощо.

Це видання характеризується тим, що воно просякнуте ностальгією за тоталітарною добою, позначене якоюсь затятою апологетизацією принципів А.Макаренка, який був канонізований сталінським режимом. Деякі постулати Макаренка й понині ревно захищають автори, подібні до М.Ярмаченка. Про національне виховання в «Педагогічному словнику» нема й мови. Цей словник показує, що офіційно накреслені орієнтири виховання нашої молоді ведуть просто в нікуди [52, с.392, 393].

Велике занепокоєння викликало в А.Г.Погрібного втрата Україною свого інформаційного простору, адже засоби масової інформації на 85% функціонують по-російськи; на книжковому ринку з кожних десяти книжок лише одна українська, а дев'ять — російська; до 97% сягає російськомовна аудіовізуальна продукція [53, с.84]. Згубним для української молоді є те, що у телепередачах для найменших дітей майже виключно звучить не українська мова, а російська. Це підступний удар у самий корінь українства [54, с.414]. Всі мультфільми показуються російською мовою!!!

Телерадіоефір в Україні заповнений чужоземною, агресивною, насильницькою, порнографічною масовою «культурою», брехливою та цинічною рекламою. На телебаченні, по радіо передаються спрimitиві-

зовані витвори різних сурогатів, які видаються за модерне мистецтво, пропагується «естетика» зла, проводиться денаціоналізація, зросійщення, американізація і навіть африканізація дітей, підлітків, молоді [55]. Переважна більшість телерадіоорганізацій не допомагає утвердженню високих духовних ідеалів, української патріотично-громадської свідомості. Велика кількість так званих рейтингових передач є витонченим засобом масового психопрограмування, зросійщення, нівелювання природної сутності українців, знищення культурно-національного життєвого середовища. Щоб не випустити Україну з-під свого морально-психологічного, політико-ідеологічного впливу, не дати можливості утверджуватися українській мові в Україні, зокрема на телебаченні та радіо, Москва ні на хвилину не припиняє інформаційної агресії [56].

Дивним видається, що засоби масової інформації піклуються лише про російську меншину в Україні, забуваючи, що в нас, окрім російської, проживають ще й інші національні меншини, які користуються однаковими правами. Однак не чути польських, болгарських, грецьких, татарських пісень, не чути пісень й інших національностей, що населяють нашу країну [57]. Телебачення є наймасовішим і найпопулярнішим засобом впливу на людей і відіграє активну роль у зросійщенні України. Виступи «Кроликів», «Довгоносиків», одеських «Джентельменів», Верки Сердючки, а також низькопробна російська естрада та інші подібні передачі шкодять українській мові, привчають дорослих і дітей до російсько-українського мовного суржика [58].

Надто сильно обурювала А.Г.Погрібного та ситуація, коли вищі навчальні заклади (як цивільні, так і військові) за незначними винятками продовжують русифікацію студентської молоді. Скорочується кількість годин вивчення на українознавчих дисциплінах. У більшості ВНЗ на історію України залишилось лише 40 годин із 108; на вивчення «української та зарубіжної культури» — 27 годин, а раніше було 108 [59, с.382].

Підпорядковані структурам освіти дитячі будинки, інтернати та інші заклади для дітей-сиріт функціонують не українською, а російською мовою [60, с.381].

Отже, підсумовуючи стан освіти та виховання в навчальних закладах нашої країни А.Г.Погрібний дійшов висновку, що в школі відсутня українська душа. Це бездушна школа. Нинішня школа в Україні — це своєрідний мутант: українська антиукраїнська школа [61, с.259].

... Наприкінці 2007 р. в результаті дострокових виборів, нарешті владу в Україні очолили народні депутати національно-демократичного спрямування. Міністерство освіти і науки очолив І.О.Вакарчук. Нарешті створено передумови для відродження української національної школи.

Список використаних джерел:

1. Субтельний Орест. Україна. Історія. — К.: Либідь, 1993.
2. Шлях перемоги. — 2002. — 27 червня — 3 липня.
3. Там само.

4. Шевченко Тарас. Кобзар. — К.: Дніпро, 1999.
5. Там само.
6. Голос України. — 1992. — 26 березня.
7. Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа. — К.: Либідь, 1990.
8. Шевченко Тарас. Кобзар. — К.: Дніпро, 1999.
9. Там само.
10. Ушинський К.Д. Собр. соч. — М-Л, 1952. — Т.11.
11. Центральна Наукова Бібліотека ім. В.І.Вернадського НАН України, Інститут рукописів. — Од. зб. I 27838.
12. Там само.
13. Тимошик Микола. Голгофа Івана Огієнка. — К.: Заповіт, 1997.
14. Тюрменко Ірина. Державницька діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона). — К.: 1998.
15. Літературна Україна. — 1997. — 21 серпня.
16. Сільські вісті. — 2007. — 4 вересня.
17. Літературна Україні. — 2006. — 15 червня.
18. Літературна Україні. — 2006. — 22 червня.
19. Комуніст. — 2008. — 21 травня.
20. Погрібний Анатолій. По зачарованому колу століть, або Нові розмови про наболіле. — К.: Просвіта, 2001.
21. Енциклопедія українознавства. — К.: Т.4. — 1994.
22. Там само.
23. Там само.
24. Енциклопедія українознавства. — К.: Т.2. — 1994.
25. Шлях перемоги. — 2002. — 27 червня — 3 липня.
26. Шлях перемоги. — 2002. — 18-23 липня.
27. Літературна Україна. — 1997. — 23 січня.
28. Там само.
29. Літературна Україна. — 2006. — 9 листопада.
30. Погрібний Анатолій. По зачарованому колу століть, або нові розмови про наболіле. — К.: Просвіта, 2001.
31. Там само.
32. Там само.
33. Погрібний Анатолій. Поклик дужого чину. — К.: Просвіта, 2004.
34. Лизанчук Василь. Національні пріоритети у політичній і журналістській діяльності // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Науковий збірник. — Вип. III. — Кам'янець-Подільський, 2006.
35. Огієнко Іван. Українська культура. — К.: Абрис, 1991.
36. Погрібний Анатолій. Поклик дужого чину. — К.: Просвіта, 2004.
37. Там само.
38. Там само.
39. Там само.
40. Там само.
41. Там само.
42. Там само.
43. Там само.
44. Шлях перемоги. — 2003. — 29 травня — 4 червня.
45. Погрібний Анатолій. Поклик дужого чину. — К.: Просвіта, 2004.
46. Там само.
47. Там само.
48. Погрібний Анатолій. По зачарованому колу століть, або нові розмови про наболіле. — К.: Просвіта, 2001.

49. Погрібний Анатолій. Поклик дужого чину. — К.: Просвіта, 2004.
50. Там само.
51. Там само.
52. Там само.
53. Там само.
54. Там само.
55. Українське слово. — 2004. — 2-8 червня.
56. Там само.
57. Літературна Україні. — 1999. — 11 листопада.
58. Там само.
59. Погрібний Анатолій. Поклик дужого чину. — К.: Просвіта, 2004.
60. Там само.
61. Погрібний А. Раз ми є, то де?. — К.: Український письменник, 2003.

The article deals with the problems of being Ukrainian nation without own state since many years, its influence on spiritual development of Ukrainians, on the national system of education. There is also the process of renewal of the native school in the circumstances of the independent Ukraine since seventeen years.

Key words: nation without state, national education, national bringing up, the Ukrainian language, antiukrainian school, native school.

Отримано: 16.08.2008 р.

УДК 001(477)(092):811.161.2:37

Т. Й. Франчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА: ІДЕОЛОГІЧНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті йдеться про назву навчального закладу як системотвірний компонент формування цілісного освітнього простору.

Ключові слова і словосполучення: інтеграція, цілісний освітній простір, особистісно орієнтована освіта, навчальний заклад.

Нинішній етап розвитку освіти в Україні означений свого роду протидією формалізму та типовості у формуванні навчального закладу будь-якого типу та рівня, даний процес передусім продиктований умовами розвитку демократичного суспільного устрою та ринкової економіки.

Саме тому сьогодні особливо активно досліджується проблема формування цілісного освітнього простору, що трактується: а) як умова безконфліктного продуктивного входження в європейський освітній простір; б) умова переходу на особистісно орієнтовану концепцію освітньої діяльності.

Проблема надзвичайно складна, оскільки йдеться не просто про переорієнтацію, а про свого роду ломку стереотипів, пов'язаних з